

І. М. Ключінська

*доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

СПЕЦИФІЧНИЙ ДИСКУРС СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

***Анотація.** У новому контексті міжнародної відкритості та швидкого зростання перспектив обміну та співпраці запити на вивчення мови за професійним спрямуванням збільшилися в різних сферах. Відправною точкою для всіх видів діяльності є студент. Студентська аудиторія у технічному навчальному закладі – це не спеціалісти з іноземної мови. У своїй професійній чи академічній сфері вони вивчають іноземну мову для досягнення дуже конкретних цілей у певній галузі. Для викладача постає завдання зробити ефективними, передбачуваними та сприятливими для студента шляхи, що будуть використані в навчанні та викладанні. Розуміння є зовнішнім, очевидним та ідентифікованим проявом навчальної чи викладацької діяльності.*

***Ключові слова:** фахова іноземна мова, методика викладання мови професійного спрямування, дискурс-аналіз, професійний дискурс.*

Фахова іноземна мова (або, згідно з нашими навчальними програмами, іноземна мова за професійним спрямуванням) залежить від підходу викладача чи освітнього закладу до мовних потреб, властивих якійсь професії чи спеціалізованому виду діяльності. Важливо підкреслити специфічні особливості текстів французької мови за професійним спрямуванням, тим більше, що вони відрізняються своїми дискурсивними характеристиками. Вони відіграють важливу роль у методиці викладання іноземних мов. З одного боку, вони повинні стимулювати викладача при розробці уроків, а з іншого боку, вони є важливими для студента з точки зору продуктивності. Тукіа підкреслює важливість «точного знання основних формулювань з певного предмета. Недостатньо знати, як щось сказати, ви повинні знати, як сказати це якомога ближче до того, як це сказав би носій мови» [3, с. 38].

Програми з курсу французької мови за професійним спрямуванням містять велику кількість автентичних документів. Дійсно, їх розробка передбачає, що розробник досліджує контекст, який для нього є незнайомим, і відкриває комунікативні ситуації, дискурси і мови, які його складають. Мета мови за професійним спрямуванням полягає в тому, щоб дозволити соціально-професійній групі говорити про свою спеціальність французькою мовою та працювати французькою мовою за своєю спеціальністю. Іншими словами, викладання французької тут розглядається як засіб доступу до інших знань. Цільовою мовою буде мова соціально-професійної групи в рамках її професії.

Дискурс-аналіз займає центральне місце у дослідженнях С. Муаран. Значну частину своїх праць вона присвятила аналізу наукового та професійного дискурсу. У статті “*Décrire des discours produits dans des situations professionnelles*” («Опис дискурсу, виробленого в професійних ситуаціях») С. Муаран вказує на важливість аналізу наукового та професійного дискурсу: «Виявлення закономірностей у межах однієї галузі та від однієї галузі до іншої, а також варіативності та лінгвістичних, прагматичних і культурних умов цієї варіативності – такою є мета опису дискурсу, виробленого в професійних ситуаціях, з метою розробки остаточних мовних програм. Це дає можливість інтегрувати вивчення комунікативних стратегій у навчання, що базується на цілях, визначаючи не типи дискурсу, а потенціал диверсифікації різного походження: ті, що пов'язані з культурним контекстом, ті, що пов'язані з професійними «позиціями» і «місцями», не нехтуючи при цьому тими, що пов'язані з самими мовними системами» [2, с. 61].

Метою виокремлення дискурсивних особливостей наукових і фахових текстів є допомога викладачам у розробці їхніх курсів з фахових дисциплін. Їх можна узагальнити у наступних шести критеріях:

– Дискурсивне структурування: початковий аналіз певного спеціалізованого тексту дозволяє виявити природу його дискурсивної структури. Чи це «наративний» текст, чи «описовий», чи «оціночний» тощо? Після цього викладач може визначити різні дискурсивні послідовності в одному документі.

– Цільова аудиторія: зміст фахових текстів змінюється залежно від цільової аудиторії. За цим критерієм ми виділяємо три типи дискурсу. Перший – спеціалізований науковий дискурс, який продукують дослідники для своїх колег. Такий дискурс використовується на наукових конференціях або в спеціалізованих журналах. Другий тип дискурсу призначений для популяризації науки в певній галузі. Це випадок спеціалізованого журналу, що видається для широкого загалу. Цей тип спеціалізованого тексту

часто супроводжується фотографіями та малюнками, щоб зробити його зміст більш зрозумілим. Третій тип – це навчальний науковий дискурс, створений викладачем-дослідником для студентів, які навчаються у відповідній галузі. Підтримкою часто слугує посібник або книга, яка чітко пояснює основні лінії, структури та гравців у відповідній галузі.

– Прагматична мета тексту: це передбачає визначення «привілейованих» функцій тексту. Вони можуть бути такого порядку: «поділитися», «змусити повірити», «змусити дізнатися», «змусити зробити» або «змусити діяти». Такий аналіз допомагає викладачеві визначити домінуючу функцію в тексті, що вивчається;

– Гетерогенність текстів: Важливо знати різні форми гетерогенності в спеціалізованому тексті. Вони можуть бути лексичними, культурними, інтерактивними або інтертекстуальними. Метою такого типу дослідження є визначення ступеня діалогізму в тексті. Муаран вказує, що перехресне посилання на цю категорію з попередньою дозволяє визначити функцію гетерогенностей: наприклад, чи є це описовий/науково-популярний/діалогічний текст? [2, с. 63]

– Жанр тексту: це може бути розмова, лист, дебати, стаття, звіт, реклама тощо.

– «Об'єкти дискурсу», пов'язані з полем, про які йдеться в тексті. Об'єкти дискурсу – це предмети, дійові особи та реалії, пов'язані з позначеннями та характеристиками.

Ж-П. Кук та І. Грука виділяють три основні характеристики дискурсу спеціалізованих текстів. По-перше, вони вирізняються своєю правдивістю, яка гарантується ім'ям дослідника, його статусом і назвою його лабораторії або академічної установи. Необхідно також враховувати умови виголошення спеціалізованого дискурсу. Наприклад, у передмові до дисертацій вказується ім'я дослідника, а також психологічні та фінансові умови, в яких він проводив власне дослідження. Друга характеристика спеціалізованого дискурсу стосується використання займенників. В англійській мові в наукових текстах часто використовується займенник «я», тоді як у французькій мові дуже часто вживається займенник «ми», що створює проблеми з розумінням. Це пов'язано з різними значеннями цього займенника: справжня множина авторів (автор і його команда або автори), множина вимови (автор і читач) і, нарешті, значення скромності. Третьою характеристикою дискурсу є спеціальна лексика, що використовується [1, с. 278].

Здається, необхідно підкреслити ще одну характеристику спеціалізованого дискурсу, а саме його моносемічну природу. М. Тукіа виокремлює низку характеристик наукової лексики. По-перше, наукові тексти часто характеризуються лексемами, які невідомі неспеціалізованій публіці. Коли певні лексеми входять у повсякденну мову, вони втрачають свій квазімоносемічний статус [3, с. 42]. Так само лексика, яку часто називають «жаргоном», стосується спільноти фахівців.

У цьому контексті Ж. Він'єр стверджує: «З усіх ознак, які характеризують спеціалізовану мову, лексика, безумовно, є найбільш помітною» [4, с. 8]. Відправник і одержувач наукового тексту повинні належати до однієї мовної спільноти. Слід також мати на увазі, що наукова лексика є відкритою системою, оскільки вона підлягає постійному лексичному оновленню для позначення нових відкриттів і винаходів у відповідній галузі.

Вибір текстів для вивчення інструментальної французької мови значною мірою залежить від потреб та інтересів студентів, а також від їхніх попередніх знань. Найпростіші тексти – це ті, які можуть пробудити попередні знання студентів. До них відносяться ілюстровані тексти (реклама), тексти з дуже чіткою організацією дискурсу (опитування) або тексти на знайомому студентам тему (наприклад, політичні чи економічні новини). Такі тексти здатні запустити процес осмислення, що призводить до перших висновків і формулювання гіпотез. У першій половині курсу викладач професійної французької мови надає перевагу текстам з франкомовної преси, зміст яких є доступним для студентів, які на цьому етапі можуть цікавитися різними фаховими галузями. Лише у другому семестрі вони стикаються зі спеціалізованими текстами, згрупованими за тематикою.

Що стосується питання про те, як підходити до спеціалізованих текстів, то викладач французької мови за професійним спрямуванням дотримується кількох рівнів глобального читання. Згідно з твердженням Муаран, глобальне читання дозволяє висунути перші гіпотези, визначити архітектуру тексту та зробити перші висновки. Це досягається завдяки розумовій діяльності спостереження, асоціації, порівняння та висновку [2, с. 54]. Викладач відповідає за розвиток цих навичок через діяльність студентів. Другий рівень читання зосереджується на основних моментах, які не є категорично визначеними, а залежать від мети читання. У такому тексті те, що цікавить одного студента, не обов'язково приверне увагу іншого. В методиці професійної французької мови викладач допомагає студентам висловити те, що вони хочуть знайти в тексті. Це призводить до вибіркового читання, яке, безумовно, пов'язане з метою студента.

У випадку комплексного читання це передбачає розуміння мікролінгвістики, елементів когезії та ідентифікації: автор, місце і час вимови, адресат (уявний або принаймні узагальнений) та носій (де опублікований текст). На цьому рівні читання студент може аналізувати лінгвістичні стратегії. Студенти також, здається, краще здатні здійснювати критичне читання. Викладання французької за професійним спрямуванням допомагає студентам читати самостійно, розвиваючи при цьому їхні критичні здібності. Підходячи до певного тексту, студенти, які

вивчають французьку за професійним спрямуванням, здатні читати його критично, встановлюючи постійний зв'язок між своїми попередніми знаннями та новими ідеями, що підіймаються в тексті. Професійне читання французької мови відрізняється від лінійного читання. Лінійне читання ґрунтується на послівному, построковому розумінні, що призводить до дослівного перекладу, перешкоджаючи побудові загального сенсу тексту.

Специфічні дискурсивні особливості спеціалізованих текстів мають бути предметом уваги викладача при плануванні занять, а також важливі для студента з точки зору продуктивності. Дискурс-аналіз займає центральне місце в роботі Муаран. Значну частину своїх робіт вона присвятила аналізу наукового та професійного дискурсу. У статті під назвою «Опис дискурсу, виробленого в професійних ситуаціях» Муаран вказує на важливість аналізу наукового та професійного дискурсу: «Виявити закономірності в межах однієї сфери та від однієї сфери до іншої, а також варіативність і лінгвістичні, прагматичні та культурні умови цієї варіативності – такою є мета опису дискурсу, що виникає в професійних ситуаціях, з метою розробки остаточних мовних програм. Це дає можливість інтегрувати вивчення комунікативних стратегій у навчання, що базується на цілях, визначаючи не типи дискурсу, а потенціал диверсифікації різного походження: ті, що пов'язані з культурним контекстом, ті, що пов'язані з професійними «позиціями» і «місцями», не нехтуючи при цьому тими, що пов'язані з самими мовними системами» [2, с. 61].

У мові за професійним спрямуванням знання того, як діяти, охоплює необхідність розуміння студентом різних контекстуальних параметрів цієї дії, професійної, педагогічної чи наукової, з метою набуття мовних навичок, пов'язаних з необхідними професійними або академічними завданнями. Таким чином, корпуси, складені для мови за професійним спрямуванням, становлять інституційні жанри, тобто жанри, які не підлягають або лише незначною мірою підлягають змінам. Професійні усні корпуси також підпорядковуються гендерно-специфічним правилам і є незвичними для викладачів мов і заплутаними для деяких студентів, які є більш чутливими до традиційного викладання.

Отже, аналіз курсу «Французька мова за професійним спрямуванням» дозволяє краще зрозуміти специфічні риси цієї мови: різноманітність студентів, специфічні потреби, обмежений час, економічна ефективність навчання та мотивація студентів. Ці особливості лежать в основі проблеми викладання французької мови за професійним спрямуванням, в якій студент відіграє ключову роль. Звідси випливає важливість складання профілю тих, хто вивчає французьку мову за професійним спрямуванням, щоб визначити їхні мовні потреби, цілі, категорії тощо. Метою кращого розуміння студентів "Французької мови за професійним спрямуванням" є розробка методології, яка буде краще адаптована до їхніх потреб.

Ресурси також мають бути контекстуалізовані (імітація використання мови в певній ситуації). Але ці дискурси є незвичними для викладачів мови і передбачають знання всіх питань, пов'язаних з професійною або академічною комунікацією: знання робочих протоколів і культурних кодів, характерних для різних спеціалізованих галузей. Дидактичний підхід також передбачає аналіз зібраного дискурсу та виявлення повторюваних дискурсивних і мовних форм, виділених мовцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cuq J.-P., Gruca I. Cours de didactique du français langue étrangère et seconde, Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, 2002, 454 p. URL: <https://www.vlrom.be/pdf/031cuq.pdf> Дата перегляду : 15.11.2023).
2. Moirand S. Décrire des discours produits dans des situations professionnelles. *Publics spécifiques et communications spécialisées, Le Français dans le monde, Recherches et Application*, 1990, p. 52–62. URL: https://liseo.france-education-international.fr/index.php?lvl=notice_display&id=5144 (Дата перегляду : 25.11.2023).
3. Tukia M. Observations sur le vocabulaire, sur les marques d'énonciateur et sur la construction dans le discours scientifique », *Les Discours scientifiques ; Études de Linguistique Appliquée*, N° 51, 1983, p34-44. URL: https://www.researchgate.net/publication/340951016_LE_DISCOURS_SCIENTIFIQUE_ET_LA_MANIPULATION_DE_LA_LANGUE_DE_LA_SUBJECTIVITE_AU_DISCOURS_OBJECTIVE (Дата звернення: 12.12.2023).
4. Vigner G. Enseigner le français comme langue seconde. Paris: CLE international, DL 2001. 128p. URL : https://books.google.com.ua/books/about/Enseigner_le_fran%C3%A7ais_comme_langue_seco.html?id=bfyTQgAACAAJ&redir_esc=y (Дата звернення: 12.10.2023).

I. Klyufinska. Specific discourse of specialised foreign language texts for professional purposes. – Article.

Summary. *In the new context of international openness and rapidly growing prospects for exchange and cooperation, the demand for language learning for professional purposes has increased in various fields. The starting point for all these activities is the student. The student audience at a technical educational institution is not a specialist in a foreign language. In their professional or academic field, they learn a foreign language to achieve very specific goals in a particular area. For the teacher, the task is to make the ways in which the student learns effective, predictable and apprehensible. Understanding is an external, obvious and identifiable manifestation of learning or teaching activities.*

Key words: *professional foreign language, methods of teaching professional foreign language, discourse analysis, professional discourse.*